

TALOUSNEUVOSTO

24.10.2019

Kokousmuistio 2/2019

Aika 23.10.2019 klo 8.00–9.30

Paikka Säätötaló

Läsnä Rinne Antti, puheenjohtaja
Lintilä Mika, varapuheenjohtaja
Andersson Li
Eloranta Jarkko
Fjäder Sture
Harakka Timo
Henriksson Anna-Maja
Häkämies Jyri
Karhunen Minna
Kiuru Krista
Kosonen Hanna
Kulmuni Katri
Marttila Juha
Mikkonen Krista
Ohisalo Maria
Paatero Sirpa
Palola Antti
Pekonen Aino-Kaisa
Pentikäinen Mikael
Romakkaniemi Juho
Hetemäki Martti (at.)
Luoma Raimo (at.)
Rahkola Joonas (at.)
Rotkirch Anna (at.)
Valkonen Tarmo (at.)
Sinko Pekka (s.)

1 Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 8.00. Puheenjohtaja toivotti talousneuvoston kokoukseen ensimmäistä kertaa osallistuvat uudet jäsenet tervetulleiksi ja totesi päivän aiheena olevan syntyvyyden alenemisen syyt ja taloudelliset vaikutukset. Aiheesta alustavat tutkimusprofessori Anna Rotkirch Väestöntutkimuslaitoksesta ja tutkimusneuvonantaja Tarmo Valkonen Etlasta.

Ennen varsinaista kokousasiaa käytiin ajankohtaiskierros työmarkkinoiden sopimusneuvotteluiden tilanteesta ja lähtökohdista. Lähtötilanteeseen liittyy monia haasteita ja neuvotteluista ennakoitaan vaikeita. Eri aloilla työehtosopimukset päättyvät eri aikoihin. Ensimmäiset neuvottelut ovat jo käynnissä, ja joillain aloilla ne ajoittuvat pitkälle kevääseen.

2 Syntyvyyden alenemisen syyt ja taloudelliset vaikutukset

Anna Rotkirch tarkasteli alustuksessaan syntyvyyden viimeaikaista kehitystä, taustalla olevia syitä sekä mahdollisia keinoja vaikuttaa syntyvyyteen (liite 1). Syntyvyyden aleneminen 2010-luvulla on yhteinen piirre monille vauraille maille, mutta Suomessa lasku on ollut poikkeuksellisen jyrkkä. Ikääntyvässä yhteiskunnassa inhimillisen pääoman merkitys korostuu: yhteisöllisesti ja ekologisesti kestävä väestönkehitys tulisi nostaa yhteiskuntapoliittisen keskustelun ytimeen.

Matalan syntyvyyden taustalla vaikuttavat syyt eriytyvät sen mukaan, onko kyseessä ensimmäinen lapsi/lapsettomuus vai perheeseen kasvattaminen niiden kohdalla, joilla on jo yksi tai useampi lapsi. Ensin mainitussa ryhmässä, johon pääosa syntyvyyden alenemisesta kohdistuu, keskeinen ongelma on subjektiivisesti koettu epävarmuus. Tähän on vaikeaa vaikuttaa perinteisillä, taloudellisiin kannustimiin liittyvillä perhepolitiikan toimilla, joilla on suurempi rooli perheeseen kasvattamista koskevissa päätöksissä.

Näistä varauksista huolimatta myös taloudellisia kannustimia kuten vauvabonusta tulisi hyödyntää ja ne vaikuttaisivat todennäköisesti ainakin hetkellisesti syntyvyyteen. Työelämän joustojen lisääminen, joustava perhepolitiikka ja positiiviset, lapsiperheitä arvostavat yhteiskunnan signaalit ovat myös tärkeitä.

Tarmo Valkonen tarkasteli alustuksessaan syntyvyyden ennustamiseen liittyviä ongelmia, sekä alentuneen syntyvyyden vaikutuksia talouskasvuun ja julkisen talouden kestävyys- (liite 2). Hedelmällisyyden vaihtelun ennustaminen on vaikeaa, minkä vuoksi muun muassa kestävyyslaskelmissa käytetään vakioiseen hedelmällisyyteen perustuvia skenaarioita syntyvyyden kehityksestä.

Ennusteiden epävarmuudesta riippumatta, alentuneella syntyvyydellä on kauaskantoisia vaikutuksia tulevaan työvoiman määrään ja myös syntyneiden lasten määrään, koska lähitulevaisuudessa työ- ja hedelmällisyydessä olevat sukupolvet ovat aiempaa pienempiä. Alkuvaiheessa, noin 20 vuoden aikahorisontilla, alentuneen syntyvyyden taloudelliset vaikutukset ovat kuitenkin voittopuolisesti positiivisia ja julkiseen talouteen syntyy säästöpotentiaalia. Myöhemmin, työvoiman supistuessa, vaikutukset sekä kasvuun että julkiseen talouteen kääntyvät negatiiviseksi.

Alkuvaiheessa tulisi kasvattaa julkista nettovarallisuutta, jotta myöhemmin tuleva verojen korotuspaine jäisi pienemmäksi. Koska syntyvyyteen on vaikea vaikuttaa, työperäisen maahanmuuton merkitys korostuu. Kotoutuksen kustannukset tulisi hyväksyä pysyvänä menoina samalla tavoin kuin perhepolitiikan kustannukset.

3 Keskustelu

Alustuksien pohjalta käydyssä keskustelussa nousi esiin muun muassa seuraavia kysymyksiä ja näkökulmia:

- Toisin kuin esim. Ruotsissa, Suomessa ei ole laajasti koettu vapauttavaa nousukautta v. 2008 kriisin jälkeen, vaan kriisitietoisuus on "jäänyt päälle" ja synkistänyt ehkä tarpeettomastikin nuorten ihmisten käsitystä taloudellisista reunaehdoista. Positiiviset viestit ja tulevaisuususkot ovat tässä suhteessa tärkeitä.
- Toisaalta työllisyyskehitys on Suomessa ollut epätasaista ja mm. perheen perustamisessa olevien nuorten miesten työllisyyskehitys on ollut ajoittain suhteellisen heikkoa ja selvästi huonompaa kuin samanikäisillä naisilla.

- Syntyvyydellä on myös aluepoliittinen ulottuvuus; yhtenä osana tätä on nuorten naisten ja miesten eriytyvä alueellinen sijoittuminen, joka on omiaan vaikeuttamaan parinmuodostusta.
- Suomessa arkaillaan kertoa perheenisäyksestä työnantajalle ainakin osittain siitä syystä, että raskauden kustannukset työnantajalle ovat edelleen korkeat. Vahvasti sukupuolittuneet työmarkkinat pahentavat ongelmaa.
- Raskaus- ja perhevapaisiin liittyvää syrjintää esiintyy työelämässä ja se pitäisi kitkeä pois.
- Vapaaehtoinen osa-aikatyö on Suomessa edelleen melko vähäistä, vaikka se voisi olla yksi keino helpottaa lapsiperheiden sopeutumista työelämään.
- Osaamisen ja koulutuksen merkitys korostuu myös syntyvyyden näkökulmasta, koska paremmin koulutetut saavat enemmän lapsia. Myös yleisen eriarvoisuuden vähentäminen ja asuntopolitiikka vaikuttavat syntyvyyteen.
- Työn alla oleva perhevapaiden uudistus tukee ainakin epäsuorasti myös syntyvyyttä, mutta olisi syytä harkita voidaanko kokonaisuuteen yhdistää suuremmin syntyvyyttä kannustavia elementtejä.
- Suomesta puuttuu selkeästi vähävaraisille lapsiperheille räätälöity tukimuoto, jollaiselle voisi olla tarvetta universaalien tuen ohella.
- Vauvabonus olisi positiivinen signaali ja tehosta on ainakin kuntatasolta olemassa positiivista näyttöä.
- Perinteinen perhemalli ei ole enää ainoa tapa hankkia lapsia; olisikin syytä pohtia palveleeko nykyinen tukipolitiikka riittävän hyvin myös erilaisten uusioperheiden tarpeita.
- Väestöpolitiikan haltuun ottamiseen tarvittaisiin vaalikaudet ylittävä parlamentaarinen strategia.

4 Kokouksen päättäminen

Pääministeri kiitti alustajia ja keskustelijoita ja totesi, että aiheeseen palataan vielä talousneuvostossakin. Talousneuvoston marraskuun kokous pidetään keskiviikkona 27.11.2019 klo 8.00. Aihe vahvistetaan myöhemmin. Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 9.30.

Pekka Sinko
talousneuvoston pääsihteeri